

CARTES SOBRE L'EDUCACIÓ ESTÈTICA
DE L'HOMME

*Si c'est la raison qui fait l'homme,
c'est le sentiment qui le conduit.²*

ROUSSEAU

CARTA PRIMERA

Em concediu, doncs, l'honor de presentar-vos els resultats de les meves investigacions sobre el bell i sobre l'art en una sèrie de cartes! Sento el pes d'una comesa com aquesta, però en sento també l'encant i la dignitat. Parlaré d'unes coses que estan immediatament lligades amb el caire més digne de la nostra felicitat i que no són alienes a la noblesa moral de la naturalesa humana. Desenvoluparé el tema de la bellesa davant d'un cor que n'experimenta i en practica tot el seu poder; un cor que es farà càrrec de la part més difícil de la meva tasca, tota vegada que és una tasca d'investigació en la qual, ben sovint, hom se sent obligat a invocar els sentiments i alhora els principis.

Allò que volia aconseguir de vós com un favor m'és imposat amb gran generositat com un deure, i així pren l'aparença del mèrit allò que, fet i fet, s'adiu amb les meves inclinacions naturals. La llibertat d'exposició que em prescriviu, lluny de significar una coacció, satisfà una necessitat que m'és pròpia. Sóc poc afeccionat a l'ús de les formes escolàstiques, i per això no corro el perill d'atacar el bon gust si les empro malament. Les meves idees, nascudes més aviat d'un tracte constant amb mi mateix que no pas d'una rica experiència mundana o d'una sèrie de lectures, no negaran el seu origen, cauran en d'altres faltes abans que en la del sectarisme i potser s'enfonsaran a causa de la pròpia feblesa, però em guardaré molt de mantenir-les pel camí de l'autoritat i de forces que em siguin estranyes.

No he d'amagar-vos, certament, que la part més gran de les meves afirmacions descansen en principis kantians; però si en el decurs d'aquesta investigació alguna cosa us fa pensar en una o altra escola filosòfica, no ho atribuïu a aquests principis kantians, sinó a la meva inèpcia. La vostra llibertat d'esperit romandrà per a mi una cosa inviolable. La vostra sensibilitat m'oferirà els fets amb els quals em proposo d'enfilar aquestes pensades; la vostra llibertat i la vostra força de pensament em dictaran les lleis a partir de les quals hauré de procedir.

Pel que fa a aquelles idees que són preeminentes en la part pràctica del sistema kantian, només són motiu de desavinença entre els filòsofs, però els homes —em sembla que seré capaç de demostrar-ho— sempre s'hi han acordat, ben unànimes. Un cop alliberades de la seva expressió tècnica, apareixen com dites de tota la vida, com a coses dictades pel seny i dades [*Tatsachen*] de l'instint moral que la natura sàvia ha ofert a l'home a manera de tutoria, fins que el clar discerniment de les coses l'emancipa.³ Però justament aquesta expressió tècnica, que permet a la raó de descobrir la veritat, l'amaga altra vegada, per contra, a les sensacions; car, per desgràcia, l'intel·lecte ha d'esmicolar l'objecte de tota significança interior si vol apropiarse'n. Com el químic analista, el filòsof només troba el lligam de les coses a través de llur dissolució, i només a través dels sacrificis que escauen a l'art assoleix el secret de la natura espontània. Si vol atrapar els fenòmens fugissers, el filòsof ha de fermar-los amb les cadenes de les regles, descarnar-los del seu cos delicat fins a deixar-los reduïts a conceptes i conservar tot el seu esperit vigorós en un pobre esquelet de paraules. No és estrany, aleshores, que el sentiment natural ja no es reconegui en una imatge així, i que, en les exposicions analítiques, la veritat aparegui sempre com una paradoxa.

Sigueu, doncs, indulgent si les investigacions que segueixen, en voler acostar el seu objecte a la raó, se separen dels sentits. El que he dit sobre l'experiència moral val encara més pel que fa al fenomen de la bellesa. Car tot l'encant de la bellesa resideix en el seu misteri; i si desfem el lligam imprescindible que apleva tots els seus elements, es fon igualment la seva essència.

CARTA SEGONA

Però, de la llibertat que em concediu, ¿no n'hauria de treure un profit més gran que el d'adreçar la vostra atenció al regne de les belles arts? ¿No és una cosa extemporània, si més no, anar d'ací d'allà a la recerca d'un codi estètic, quan les qüestions relatives a la moral presenten un interès que ens toca més de prop i l'esperit d'investigació filosòfica es troba empès tan intensament per les circumstàncies dels nostres dies a dedicar-se a l'obra d'art més perfecta que l'home és capaç d'assolir, és a dir, la construcció d'una veritable llibertat política?

No voldria viure en un altre segle ni haver treballat per a un altre temps.⁴ Som ciutadans del nostre temps tant com ho som del nostre Estat; i si trobem incorrecte, i fins i tot il·legítim, deslligar-nos de la moral i dels costums del medi en què vivim, ¿no hauríem de sentir-nos igualment obligats a concedir la veu a les necessitats i al gust del nostre temps en el moment que escollim una activitat concreta?

Però aquesta veu no sembla decantar-se a favor de l'art; almenys de l'art que serà la matèria de les meves investigacions. El curs dels esdeveniments ha assenyalat als genis del nostre temps una via que amenaça d'allunyar-los més i més de l'art de l'ideal.⁵

Aquesta mena d'art ha de bandejar la realitat i elevar-se, amb honest atreviment, per damunt de tota fretura; perquè l'art és un germà de la llibertat i no rep les lleis de les imposicions que escauen a la matèria, sinó de la necessitat pròpia de l'esperit. Tanmateix, als nostres dies dominen aquestes imposicions de la matèria i dobleguen la humanitat humiliada sota el seu jou tirànic. El més gran ídol del nostre temps és el profit; s'hi lliuren totes les forces, i tots els homes de talent li reten homenatge. Els mèrits espirituals de l'art no tenen cap pes en aquesta balança barroera, i per això l'art, mancat de tota mena d'estímul, desapareix cada vegada més del mercat esvalotat del nostre segle. Fins i tot l'esperit d'investigació filosòfica desapareix a poc a poc, província rere província, de la capacitat imaginativa de la gent, i els límits de l'art esdevenen més estrets com més s'eixamplen les fronteres de la ciència.

La mirada del filòsof, com la de l'home de món, està clavada, plena d'expectació, en l'escena política, en la qual, segons que la gent es pensa, es decideix el gran destí de la humanitat. ¿No és mostra d'una gran indiferència envers el benestar de la societat, i ben censurable per cert, el fet de no voler prendre part en aquest debat d'ordre general? Si és natural que aquesta gran empresa [*Rechtshandel*], a causa del seu contingut i de les seves conseqüències, concerneixi molt de la vora tota persona que s'anomena home, molt més haurà d'interessar, a causa dels procediments que s'hi empren, aquell que es dedica a pensar per ell mateix. Una qüestió que fins ara només ha estat resolta per la via cega del dret del més fort es presenta ara, segons que sembla, davant el tribunal de la raó pura; i aquell que és capaç de situar-se al bell mig de les coses i d'elevar-se des del lloc de l'individu al lloc de l'espècie té dret a considerar-se com a membre d'aquest tribunal i alhora, per la seva condició d'home i de ciutadà del món, com a part interessada en aquest afer i poc o molt implicat en la seva

resolució. Així, doncs, en aquesta gran empresa no es decideix únicament allò que fa al cas d'un sol individu, sinó que tot ha de jutjar-se d'acord amb les lleis que ell mateix, com a esperit racional, té la capacitat i el dret de dictar.

Com em temptaria d'investigar un assumpte així al costat d'un pensador tan subtil i alhora un ciutadà del món tan liberal, i sotmetre'n les conclusions a un cor que ha dedicat tant d'entusiasme al bé de la humanitat! Quina sorpresa més agradable no fóra que, malgrat les diferències de les nostres respectives posicions i la gran distància que les circumstàncies del món actual fan inevitable, jo arribés, en el regne de les idees, a les mateixes conclusions que ha arribat un esperit tan allunyat de prejudicis com el vostre! El fet que em resisteixi a una temptació tan abel·lidora i faci passar la bellesa al davant de la llibertat és una cosa que no solament pot ser excusada ateses les meves inclinacions personals, sinó també d'acord amb uns principis. Espero ser capaç de convèncer-vos que aquesta matèria és tan poc estranya a les mancances del nostre temps com al seu gust; encara més: que si hom vol resoldre d'una manera pràctica qualsevol problema polític, això s'haurà de fer pel camí de l'estètica, perquè la bellesa és la via que mena els homes fins a la llibertat. Tanmateix, per demostrar això, caldrà abans que us faci memòria dels principis que guien la raó quan es tracta d'un afer de legislació política.

CARTA TERCERA

La naturalesa no té envers l'home més miraments que envers la resta de les seves obres; actua per compte seu mentre l'home no és capaç d'actuar com a intel·ligència lliure per si mateix. Però